

Mesta Evrope: mitovi i granice, Stella Gervas i François Rosset, ur., Biblioteka XX vek. Knjižara Krug, Beograd 2010., 323 str.

Stella Gervas i François Rosset urednički su dvojac koji je priredio zbornik radova *Mesta Evrope* pokušavajući kroz njega progovoriti o odnosu mjesta kao fizičkog prostora i kategorije sjećanja. Naznačivši tom vezom neizbježnost senzibiliteta vezanog uz politički, kulturni i ekonomski kontekst prostora, Gervas i Rosset pokazali su kako u tri, samo naizgled odvojena, dijela zborničke cjeline postoji mogućnost isprepletanja fenomena mjesta, "međumjesta" i njihove "spojnice" – mita. Trima navedenim cjelinama prethodi tekst Pascala Dethurensa, "Evropa, mesto-fantazam. Mit o Evropi u istoriji umetnosti", u kojem se autor bavi načinima prikazivanja Evrope u književnim i likovnim djelima umjetnika, tragajući istodobno za onim što naziva "mjestom smisla". Polazeći od antičke ikonografije mita o ženi – Europi, Dethurens bilježi razvoj konceptualizacije ideje te lika Evrope u umjetnosti. Preko razdoblja srednjega vijeka, u kojem se Evropu određuje metafizičkim i religijskim gledištima, do ovovjekovne materijalizacije Evrope u prostorno/zemljopisnoj/političkoj izvedbi, Dethurens nudi zanimljivu retrospekciju i dekonstrukciju stereotipa o tome što je Evropa predstavljala umjetnosti.

"Polovi i žarišta (Principia)" naslov je prve cjeline zbornika čiji se fokus usmjeruje ka pregledu razvoja "znanosti" u kojem je primjetno isticanje koncepta Evrope kao *književne republike* ili "ideala o slobodnoj i nepristranoj saradnji među humanistima i eruditama svih vrsta, iz svih zemalja ili društvenih klasa". U ovoj cjelini intrigira poglavlje Bertranda Lévyja koji spretno nastavlja s tematiziranjem Evrope kao prostora slobode, pokazujući kako je konceptualiziranje gradskih trgova i uopće gradskih prostora dio narativa o konstituiranju europskosti, težeći pri tome razlučiti pojmove "upisivanja značenja" i "sjećanja" u prostor od pojedinih prostornih fragmentacija. Uskladivši svoju misao s onom francuskog antropologa Marca Augéa, Bertrand Lévy predlaže četiri nezaobilazna obilježja toga središnjeg gradskog prostora: "da bude istorijsko, da bude identitetsko, da bude relaciono, da nosi simbolički smisao" (str. 90). Slučaj trga kao reprezentativne točke svakog europskog grada posebno je zanimljiv ako se njegov nastanak i vrijednost sagledaju kao spoj ograničavanja prostora, s jedne, i težnje k beskrajnom, s druge strane, kao mjesto na kojem se svaki put iznova stječu politički, vjerski i, ponajprije, svi građanski aspekti ljudskoga življenja.

I druga zbornička cjelina, naslovljena "Teritoriji i granice (Limites)", dotiče se također prostora, no ovaj put tako da se njime ispisuju granice Evrope. U tom se dijelu autori bave Evropom kao izvedbom političkog projekta s nužnim pozivanjem na "prostornost" pri određenju vlastitog identiteta. U toj cjelini okupljeni tekstovi prožeti su idejom o koherentnosti europskog teritorija u odnosu na ostale kontinente. Kontrastirajući Istok i Zapad te Sjever i Jug očigledna je europska različitost i, ponajprije, europski identitet koji je iznjedren posredstvom naglašavanja razlike. Kompleksnost ideje "europskog" pokazana je i na primjeru lingvističke konstrukcije prostora kroz povijesni prikaz upotrebe termina "centar" i "periferija" u francuskom i ruskom jeziku (Inkova). Između imaginarne i

realne Europe određivanje teritorijalnih limesa predstavljalo je problem, kako u kulturnom kontekstu, tako i u onom političkom. Tekst Stelle Ghervas koji razlaže slučaj urbanističkog europeiziranja Odeze kao vizije idealnog europskog grada i prati imagološko postavljanje Odeze u djelima Puškina i Balzaca, uspješno priziva jednu urbanističku konkretizaciju kao predložak za tumačenje europskog arhitektonskog mita. Kako navodi Ghervas, Odesa je predstavljala “idealizovano mesto, i bilo je zemlja iz snova tokom celog XIX veka” (str. 142).

Posljednji dio zbornika, u trećoj cjelini naslovljenoj “Istorijsko nasleđe i mesta sećanja (Exempla)”, upućuje na višedimenzionalnost definiranja europskog kontinenta u kolektivnom sjećanju, ponajviše se zadržavajući na mitskim i ostalim kulturnim odrednicama neodvojivim od političkog obzora unutar kojeg se ostvaruju. Imaginacija kombinirana sa sjećanjem istaknuta je kao neodvojivi segment tvorbe mjesta, nužno upisan u mjesto, čime se europski teritorij u geografskom kontekstu zamjenjuje mentalnom kartom. U uvodnom će dijelu te cjeline urednici Ghervas i Rosset izdvojiti specifičnost povijesnih zbivanja u kojima su “velike ljudske tragedije, posebno dva svetska rata, totalitarizmi, genocid nad Jevrejima i kolonijalni ratovi imali *a posteriori* ulogu u promeni evropske svesti” (str. 211). Kako će autori primijetiti, to je posebno vidljivo kad se kolektivno sjećanje sagleda u kontekstu kontinuiranog prisjećanja na zatiranje onih humanističkih vrijednosti kojima Europa danas teži. Posljednji tekst u zborniku autorskog para Ghervas i Sigrist naslovljen je “Evropsko sećanje u vreme ‘paradigme žrtve’”, a počiva na začudnosti uočene kulturne prakse koja današnju Europu gradi i zazi-va re-mitologizacijom već postojećih mjesta sjećanja. Prihvaćajući Europsku uniju kao konstruirani projekt u kojemu se nadilaze razlikovne osobine nacionalnih identiteta, autori uočavaju kompleksnost termina “mjesta sjećanja” i upisuju ih u ideju zajedničkog europskog sjećanja. Zasluge za kolektivno sjećanje i kontinuirano sjećanje na sve žrtve na mjestima Europe pripisuju se ponajviše civilnom društvu koje je neosporno ustrajalo na tome sve do današnjih dana. No, ono što spomenuto sjećanje čini mitom jest ujedno i njegovo zazivanje u kontekstu nacionalnog ponosa te, s druge strane, nacionalnog srama (posebice vezanog za povijesne epizode totalitarističkih režima). Suprotstavljajući Rusiju čitavoj ostaloj “prisjećajućoj” Europi, Ghervas i Sigrist uspostavile su bitno mjesto razlike u konceptualizaciji kolektivnih mjesta sjećanja. Napetost razlike grade u tezi o dvama pristupima konceptualizacije mjesta sjećanja, pokazujući kako je Rusija oblikovala kolektivno pamćenje na mjestima sjećanja kao mjestima slavljenja nacionalnih heroja, njihovih pobjeda i herojstava, nasuprot europskoj praksi oblikovanja “mjesta sjećanja” kao mjesta komemoracije žrtava. Upravo je ta razlika pokazatelj kompleksnosti legitimizacije “mjesta sjećanja”, osjetljiva točka prijepora, posebice stoga što se, kako govore Ghervas i Sigrist, politički zahtjev multikulturne Europe prepoznaje i u promociji zajedničkih europskih vrijednosti, pa tako i oko promišljanja kolektivnih povijesti.

Zbornik *Mesta Evrope* okuplja radove nekolicine europskih intelektualaca koji daju zanimljiv uvid u kompleksne procese upisivanja “mjesta” na prostoru Europe. Ovaj pregled umjetnosti, književnosti, geografije, politike građenja ideje o Europi neosporno je jedinstven pregled europske kulturne stvarnosti koji svojim obuhvatom nadilazi nacionalne okvire, no uvijek se spretno vraća na pri-

mjere istih, promatrajući Europu kao jedinstven kulturni kontinent prisiljen da se uvijek ispisuje i propituje kroz svoje teritorijalne granice. Vrijednost zbornika je upravo u toj dvoznačnosti odnosa cjeline i dijelova koji čine Europu i "mjesta Europe", ne samo zato jer se njome opisuju beskrajni primjeri kroz koje se Europa definira kao zbir različitosti, već i zato što se ovim tekstovima ispisuju tragovi dugotrajnog oblikovanja ideje o europskoj kulturnoj jedinstvenosti i posebnosti.

Alja Gudžević

Ljudska prava žena, Razvoj na međunarodnoj i nacionalnoj razini 30 godina nakon usvajanja Konvencije UN-a o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Ivana Radačić i Jelka Vince Pallua, ur., Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, Zagreb 2011., 360 str.

Diskriminacija žena globalni je problem i, unatoč postojanju međunarodnih i nacionalnih pravnih instrumenata, prisutna je u gotovo svim društvima. Hrvatska spada u red zemalja koje su svojom pravnom regulativom i institucionalnim mehanizmima učinile iskorak u postizanju rodne ravnopravnosti pa tako u nas, osim ravnopravnosti spolova kao ustavne vrednote, postoji i Zakon o ravnopravnosti spolova i niz institucionalnih mehanizama koji bi trebali osigurati i stvarno provođenje ravnopravnosti, poput Pravobraniteljstva za ravnopravnost spolova, Vladinog ureda za ravnopravnost spolova, Koordinacije za ravnopravnost spolova u tijelima državne uprave. K tomu, Hrvatska je potpisnica Konvencije UN-a o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, usvojene 1979. godine, a kod nas na snazi od 1991. godine.

Demokratska društva štite ljudska prava, a ona svoj temelj grade na načelu jednakosti i zabrane diskriminacije. Unatoč tomu, u stvarnome je životu Hrvatska daleko od oživotvorenja ravnopravnosti žena i muškaraca, ljudska prava žena krše se na različite načine.

Konvencija UN-a definira diskriminaciju žena "kao svaku razliku, isključenje ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha ugrožavanje ili onemogućavanje priznanja, uživanja ili korištenja ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkom, gospodarskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom području na osnovi ravnopravnosti muškaraca i žena, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, građanskom i svakom drugom području života".

Najočitiji primjeri kršenja ženskih prava su u slučajevima obiteljskoga i seksualnog nasilja kao i reproduktivnih i seksualnih prava. Valja naglasiti da diskriminacija u većini demokratskih zemalja neće biti izravna već neizravna. Tu neizravnu mnogi će teško prepoznati i osvijestiti, jer je temeljena na nizu predra-